

**ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΣΕΒ,
ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ,
ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΠΠ
ΜΕ ΘΕΜΑ: «ΕΥΡΩΠΗ: ΕΝΟΠΙΟΙΗΣΗ Ή ΔΙΑΛΥΣΗ»**

30 Οκτωβρίου 2012, Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία

Η τύχη του ευρώ θα καθοριστεί από την επικράτηση μίας από τις δύο αντικρουόμενες τάσεις που σήμερα το επηρεάζουν. Από τη μία μεριά οι παγκόσμιες αγορές κεφαλαίων αρνούνται πλέον να παραβλέψουν τις εγγενείς αδυναμίες του ευρωπαϊκού νομισματικού εγχειρήματος και πιέζουν είτε για τον τερματισμό του είτε για την ολοκλήρωσή του. Από την άλλη, τα κράτη-μέλη που απαρτίζουν το ευρώ κινούνται μεν προς την κατεύθυνση της ολοκλήρωσης, αλλά με βήματα συχνά αμφίσημα και με ρυθμούς που δεν δείχνουν να ικανοποιούν τις αγορές. Προς το παρόν, η διαδικασία της σταδιακής μείωσης των λεγόμενων «εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων» και της ενδυνάμωσης των Ευρωπαϊκών θεσμών και μηχανισμών ελέγχου φαίνεται πως οριακά πείθουν τις αγορές να περιμένουν. Αν αυτή η ισορροπία τρόμου θα διατηρηθεί ή όχι είναι σήμερα αβέβαιο. Σίγουρα, όμως, ο φόβος των ανεξέλεγκτων παγκόσμιων επιπτώσεων, που θα έχει η κατάρρευση της ζώνης του ευρώ, παίζει πρωταρχικό ρόλο στην επίδειξη μετριοπάθειας εκ μέρους των αγορών και στη διαφαινόμενη αποφασιστικότητα να προχωρήσει η ευρωπαϊκή ενοποίηση εκ μέρους των κρατών-μελών τόσο της ζώνης του ευρώ όσο και της ίδιας της Ε.Ε. Το μεγάλο στοίχημα θα είναι αν θα επιτευχθεί και μία νέα αναπτυξιακή ισορροπία μεταξύ Βορρά και Νότου, δεδομένου ότι η πολιτική της μονομερούς λιτότητας έχει αποδειχθεί φάρμακο που επιδεινώνει την κατάσταση του ασθενούς. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα διαθέτει ένα ισχυρό όπλο: μία ανεξέλεγκτη χρεοκοπία της απειλεί με απρόβλεπτες συνέπειες την ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία. Αυτό το όπλο καλείται σήμερα να αξιοποιήσει η πολιτική ηγεσία, αντικαθιστώντας το μνημόνιο της λιτότητας με ένα εθνικό μνημόνιο μεταρρυθμιστικό και εκσυγχρονιστικό.

Η κρίση του ευρώ ήταν ένα ατύχημα που περίμενε να συμβεί. Το ευρώ γεννήθηκε με τις υπερβολικές προσδοκίες ότι από μόνο του θα ολοκλήρωνε την πορεία προς τη νομισματική και δημοσιονομική ένωση, μια πορεία ενίσχυσης των πολιτικών δεσμών, που προχωρούσε με τολμηρά βήματα από την τελευταία φορά που η Ευρώπη είχε αλληλοσπαραχθεί και αιματοκυλίσει την υφήλιο. Όμως, η εμφάνιση του νέου νομίσματος συνέπεσε –αλλά και τροφοδότησε– μία περίοδο στο παγκόσμιο χρηματοοικονομικό σύστημα όπου υπήρχαν διαθέσιμα πολλά και φτηνά κεφάλαια και όπου η έννοια του ρίσκου

είχε εξευτελιστεί. Έτσι, τα εγγενή προβλήματα του νέου νομίσματος συγκαλύφθηκαν ή και αγνοήθηκαν.

Δύο ήταν τα μεγάλα προβλήματα. Η αυστηρότητα της κοινής νομισματικής πολιτικής δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αυστηρότητα στην εγκαθίδρυση της κοινής δημοσιονομικής πολιτικής, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός ανισόρροπου θεσμικού πλαισίου –όπου η συχνά χαλαρή δημοσιονομική πολιτική ήταν σε αναντιστοιχία με τη συχνά αυστηρή νομισματική πολιτική.

Κρίσιμο ήταν, όμως, και το γεγονός ότι το ευρώ λειτουργούσε με μία «κουτσή» κεντρική τράπεζα. Η στήριξη που έδωσε η Γερμανία στη νέα Ευρώπη είχε δύο προϋποθέσεις. Πρώτον, ότι το ισχυρό μάρκο θα αντικαθίστατο από ένα ισχυρό ευρώ. Και, δεύτερον, ότι θα υπήρχαν όρια στην έκταση της Γερμανικής χρηματοδότησης προς την υπόλοιπη Ευρώπη. Στη βάση αυτή, στην ΕΚΤ δόθηκε μία αποστολή και μόνο: να ελέγχει τον πληθωρισμό.

Μπροστά στον ενθουσιασμό του τέλους του 20^{ου} αιώνα για το νέο νόμισμα και τη νέα Ευρώπη που αναδυόταν, ελάχιστοι έδωσαν σημασία στις επισημάνσεις αρκετών οικονομολόγων ότι το συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει μία ασύμμετρη κρίση. Ή, ότι η επιβολή μίας ενιαίας νομισματικής πολιτικής σε οικονομίες, που δεν θα βρίσκονταν πάντα στην ίδια φάση του κύκλου οικονομικής συγκυρίας, θα οδηγούσε το ευρώ σε κρίση.

Η ζώνη του ευρώ συνέχισε να κοιμάται τον μακάριο ύπνο της όταν ξέσπασε η κρίση των τοξικών ομολόγων. Ύπνο που δεν διατάραξε ούτε το ταρακούνημα της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης. Αντίθετα, μάλιστα. Μήνες μετά το ξεκίνημα της ελληνικής κρίσης, μονότονα επέμενε η Ευρώπη ότι η Ελλάδα αποτελούσε μία μεμονωμένη –ίσως και ιδιόμορφη περίπτωση. Μην έχοντας μάλιστα την τεχνογνωσία να αντιμετωπίσει μία κρίση στο πλαίσιο της ατελούς οικονομικής ένωσης και χωρίς τη δυνατότητα της υποτίμησης, επέλεξε να μετατρέψει τη χώρα μας σε πειραματόζωο και να την παραδώσει στα χέρια του ΔΝΤ. Ακόμη και οι κρίσεις της Ιρλανδίας και Πορτογαλίας δεν κατάφεραν να ακυρώσουν πλήρως την εθελουφλία του ευρωπαϊκού Βορρά. Χρειάστηκε να επεκταθεί η κρίση στην Ιταλία και την Ισπανία για να συνειδητοποιήσει η Ευρώπη ότι οι αγορές δεν είχαν κανένα σκοπό πλέον να αντιμετωπίσουν το ευρώ ως ένα ενιαίο νόμισμα. Το ευρώ είχε σπάσει σε εθνικά νομίσματα που το μόνο κοινό μεταξύ τους ήταν πια το όνομα. Η διαφορά των spreads ανάμεσα στα κράτη-μέλη, οδήγησε σε αντίστοιχες διαφορές στα επιτόκια χρηματοδότησης της ιδιωτικής οικονομίας και ετέθη έτσι σε κίνδυνο αυτή η ίδια η ιδέα και η πρακτική της ενιαίας αγοράς, πόσω μάλλον της ενιαίας Ευρώπης.

Μπροστά στο μένος των αγορών, η Ευρώπη του Βορρά διατηρεί ακόμη και σήμερα μία αξιοθαύμαστη ψυχραιμία. Στην ουσία βάζει το στοίχημα ότι οι αγορές δεν θα αναλάβουν την ευθύνη να οδηγήσουν το ευρώ σε μία ανεξέλεγκτη πτώση και θα περιοριστούν να ασκούν ανά περίπτωση πίεση στα μέλη μέχρι να διορθωθούν τα κακώς κείμενα της ευρωζώνης συνολικά. Γι' αυτό, κάθε φορά που η Ευρώπη κάνει ένα βήμα κοντύτερα προς την ενοποίησή της, οι αγορές αρχικά αντιδρούν θετικά ή και ουδέτερα. Στη συνέχεια, όμως, εντείνουν την πίεση τους ξανά –όπως αποδεικνύουν οι

διαχρονικές αντιδράσεις τους στα βήματα που κάνουν η Ισπανία και η Ιταλία— πρόσφατα και η Ελλάδα, που είδε την τιμή των κρατικών ομολόγων της να αυξάνεται δραματικά, όταν η προοπτική της εξόδου της από τη ζώνη φάνηκε να απομακρύνεται.

Τρία είναι τα κρίσιμα προβλήματα της ζώνης του ευρώ.

- Πρώτον, η εναρμόνιση της δημοσιονομικής πολιτικής σε όλα τα κράτη-μέλη, αλλά και με αναφορά στη νομισματική πολιτική. Για το θέμα αυτό η Ευρώπη έχει κάνει πολλά και σημαντικά βήματα ως προς τον σχεδιασμό της πολιτικής και τους θεσμούς που θα ευθύνονται για την εφαρμογή της. Παραμένει, όμως, το θέμα της υλοποίησής τους, που συνεπάγεται την υποχρεωτική εκχώρηση ορισμένων εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων στην Ε.Ε. και απαιτεί χρόνο.
- Δεύτερον, η απόκτηση από την ΕΚΤ των αρμοδιοτήτων και του βαθμού ελευθερίας που έχουν οι ισχυρές παραδοσιακές κεντρικές τράπεζες των ΗΠΑ και του Η.Β. Και στο θέμα αυτό έχουν υπάρξει μερικές σημαντικές εξελίξεις—ιδίαιτερα προς την κατεύθυνση της νομισματικής χρηματοδότησης. Τα βήματα αυτά, όμως, δεν είναι θεσμοθετημένα, αλλά περιστασιακά και ανεπίσημα. Επιπλέον, δε, επαφίενται στην «καλή θέληση» της Γερμανίας και στην ανοχή των άλλων ευρωπαϊκών κρατών του Βορρά. Τέλος, απέχουν ακόμα πολύ από την οριστική λύση: την απόφαση να αναλαμβάνει η ΕΚΤ τη χρηματοδότηση των εθνικών ελλειμμάτων των κρατών—μελών του ευρώ με την έκδοση ευρωομολόγων.
- Τρίτον, η ανάδειξη ενός νέου αναπτυξιακού πλαισίου μεταξύ Βορρά και Νότου, ώστε να μην καταδικάζεται ο Νότος σε μόνιμη λιτότητα και ύφεση—με ανυπολόγιστες κοινωνικές και πολιτικές επιπτώσεις. Το θέμα είναι διαχρονικό. Την τελευταία φορά που ετέθη ήταν το 1945, στη Σύνοδο του Bretton Woods που αποφάσιζε τη μεταπολεμική αρχιτεκτονική του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Για ηθικούς λόγους οι ΗΠΑ επέβαλαν τότε τη θέση ότι ο δανειζόμενος πρέπει να φέρει το βάρος της προσαρμογής—όχι ο δανειστής. Η απόφαση αυτή στοιχειώνει σήμερα τόσο τις ίδιες τις ΗΠΑ όσο και την Ευρώπη. Όσο οι σχέσεις Βορρά—Νότου (παγκόσμια και όχι μόνο στην Ευρώπη) καθορίζονται αποκλειστικά από την ισχύ της αποταμίευσης και του πλούτου, τόσο θα διαιωνίζεται η άνιση κατανομή των εισοδημάτων, θα υπονομεύεται η κοινωνική συνοχή και θα δημιουργούνται πολιτικές εντάσεις.

Η επίλυση αυτού του τρίτου προβλήματος μπορεί να αποδειχθεί ως η πιο δύσκολη. Στον δρόμο της ορθώνονται σημαντικά εμπόδια: η Γερμανική οικονομική ορθοδοξία που θέλει τη νομισματική πολιτική να καθορίζει τον πληθωρισμό και την αγορά να βρίσκει τότε, μόνη της και αυτόματα, την ελάχιστη δυνατή ανεργία. Η αμερικανική προκατάληψη που θεωρεί ότι οι «φούσκες» (μετοχών, ακινήτων, χρεογράφων γενικά) δεν μπορούν να τεθούν υπό έλεγχο. Η Αγγλική ιδεολογία να μη δέχεται όρια στην ελευθερία των χρηματοπιστωτικών αγορών να δημιουργούν και να εμπορεύονται περίπλοκα χρηματοπιστωτικά εργαλεία υψηλού ρίσκου. Και, τέλος, η παράδοση του 1945, όπως αυτή εκπροσωπείται σήμερα από το ΔΝΤ, που θέλει πολιτικές

που παραβλέπουν τις πολιτικοκοινωνικές προεκτάσεις και επιπτώσεις της οικονομικής πολιτικής της λιτότητας.

Οι πολιτικές αυτές αμφισβητούνται ολοένα και περισσότερο –από την ίδια την εφαρμογή τους στη πράξη. Πρόκειται για μία ριζική οικονομική ανατροπή που θα ενισχύσει τις επιθέσεις κατά της κρατούσας οικονομικής αντίληψης της λιτότητας για τους δανειζόμενους –και ανοίγει τον δρόμο ακόμη και για πολιτικές επιπτώσεις. Η χώρα μας που έχει τόσο υποφέρει από την αδιαλλαξία του προγράμματος προσαρμογής, τις ιδεοληψίες του και τη μόνιμη απόκλιση στα προβλεπόμενα αποτελέσματα, έχει τώρα τη δυνατότητα να διεκδικήσει με εμφατικό το αίσθημα του δικαίου τη ριζική αναθεώρηση του μνημονίου και την αντικατάστασή του από ένα εθνικό σχέδιο, γραμμένο στα ελληνικά, για την ανόρθωση της χώρας.

Ο δρόμος για την ευρωπαϊκή ενοποίηση είναι ανοιχτός, γιατί οι Ευρωπαίοι έχουμε επενδύσει ήδη πολλά σε αυτή την κατεύθυνση. Είναι όμως και γεμάτος με εμπόδια, γιατί είμαστε 27 διαφορετικές χώρες, εθνότητες, γλώσσες. Κρισιμότερο θέμα που θα αναδειχθεί στο μέλλον στην προσπάθεια ενοποίησης, είναι το θέμα της λαϊκής νομιμοποίησής της. Μέχρι σήμερα, οι λαοί της Ευρώπης στήριξαν το όραμα των Μονέ, Σούμαν, Αντενάουερ και διότι είχαν ιστορική μνήμη και γιατί η ενωμένη Ευρώπη τηρούσε την υπόσχεσή της για ειρήνη, ανάπτυξη και κοινωνική δικαιοσύνη. Όσο η ιστορική μνήμη εξασθενεί, όμως, τόσο η κινητήρια δύναμη για την ενωμένη Ευρώπη απομονώνεται στην απαίτηση των πολιτών για τη διατήρηση και επέκταση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, την ίδια στιγμή που η οικονομική πραγματικότητα απειλεί τη διατηρησιμότητά του σε κάθε Ευρωπαϊκή χώρα. Αυτή η εξέλιξη αποτελεί και τη μεγαλύτερη νάρκη στην ευρωπαϊκή πορεία. Νάρκη που πρέπει να αποπλιστεί με τη δημιουργία νέων δεσμών μεταξύ της τεχνοκρατικής ευρωπαϊκής νομενκλατούρας και των απρόσωπων ευρωπαϊκών θεσμών από τη μία μεριά και των λαών της Ευρώπης από την άλλη, έτσι ώστε να ανακτηθεί η πίστη τους και η προσήλωσή τους στο ευρωπαϊκό όραμα.

Ο δρόμος για την ευρωπαϊκή ενοποίηση είναι ανοιχτός, αλλά δύσβατος. Στην πράξη εξελίσσεται σ' έναν αγώνα όπου η ταχύτητα και το εύρος των μεταρρυθμίσεων που απαιτούν οι αγορές ώστε να ξαναδοούν το ευρώ ως ένα ενιαίο νόμισμα θα αντιτίθεται στη σταδιακή προσέγγιση που προκρίνει ο ευρωπαϊκός Βορράς, επιδιώκοντας την όσο δυνατόν λιγότερη ριζοσπαστική αντιμετώπιση των εγγενών προβλημάτων του ευρώ. Και οι δύο πλευρές είναι υποχρεωμένες, όμως, να λειτουργήσουν με το φάσμα της ανάληψης της ευθύνης για μία πιθανή κατάρρευση της ευρωζώνης με όλες τις καταστροφικές παγκόσμιες συνέπειες που θα είχε χωρίς καμία αμφιβολία μία τέτοια εξέλιξη.

Αυτός ο φόβος είναι που έχει ανατρέψει τη μέχρι τώρα εχθρική πολιτική της Ευρώπης προς την Ελλάδα. Αυτός ο φόβος αποτελεί και το ισχυρότερο διαπραγματευτικό χαρτί που κρατά η Ελλάδα, αλλά και την καλύτερη εγγύηση ότι η Ευρώπη θα βρει τον δρόμο της –έστω κι αν προς στιγμή θα φανεί να φλερτάρει με την καταστροφή.